

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԱՐԱՇ ԴԵՐԱՄԲԱՐՇ

ՄԱՆԴԱՅԻՆ ԹԱՓՈՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐՆ

ՈՒ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ

ԱՆՏԻԿ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՑ ՄԻՆՉ ԱՅՍՕՐ

ԺԲ.00.01 մասնագիտությամբ - «Պետության և իրավունքի տեսություն և պատմություն, պետական և իրավական ուսմունքների պատմություն» մասնագիտությամբ իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի զինական աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՄԵՂՍԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ – 2025

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

АРАШ ДЕРАМБАРИШ

**ПРОБЛЕМЫ И ПРАВОВЫЕ ПРОТИВОРЕЧИЯ, СВЯЗАННЫЕ
С ПИЩЕВЫМИ ОТХОДАМИ,
С АНТИЧНОСТИ ДО НАШИХ ДНЕЙ**

АВТОРЕФЕРАТ

**диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук по
специальности**

**12.00.01 – “Теория государства и права, история политических
и правовых учений ”**

ЕРЕВАН-2025

**Ատենախոսության թեման հաստատվել է
Երևանի պետական համալսարանում**

Գիտական ղեկավար՝	իրավ. գիտ. թեկ., դոցենտ Տարոն Վարդանի Միմոնյան
Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝	իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գևորգ Բալաբեկի Դանիելյան իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ավետիք Համլետի Հարությունյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ ՀՀ կառավարման ակադեմիա

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2025 թվականի մայիսի 30-ին, ժ.14³⁰-ին ՀՀ ԲԿԳԿ-ի՝ Երևանի պետական համալսարանում գործող իրավագիտության 001 մասնագիտական խորհրդի նիստում (0025, ք. Երևան, Ալեք Մանուկյան 1):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Երևանի պետական համալսարանի գրադարանի գիտաշխատողների ընթերցասրահում:

Սեղմագիրն առաքված է 2025 թվականի ապրիլի 29-ին:

**Մասնագիտական խորհրդի գիտական
քարտուղար, իրավ. գիտ. թեկ., ասիստենտ**

Ժ. Ա. Ստեփանյան

**Тема диссертации утверждена в
Ереванском государственном университете**

Научный руководитель:	кандидат юридических наук, доцент Тарон Варданович Симонян
Официальные оппоненты:	доктор юрид. наук, профессор Геворг Балабекович Даниелян кандидат юрид. наук, доцент Аветик Гамлетович Арутюнян
Ведущая организация:	Академия управления РА

Защита состоится 30-ого мая 2025 года в 14³⁰ часов на заседании Специализированного совета КВОН 001 по юриспруденции при Ереванском государственном университете (0025, г. Ереван, ул. Алека Манукяна 1).

С диссертацией можно ознакомиться в читальном зале научных работников библиотеки ЕГУ.

Автореферат разослан 29-ого апреля 2025 года.

Ученый секретарь специализированного совета:
кандидат юридических наук, ассистент

Ж. А. Степанян

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը: 2022 թվականին յուրաքանչյուր մայրցամաքում տնային տնտեսություններն օրական դեն են նետել ավելի քան մեկ միլիարդ ուտելիք, մինչդեռ 780 միլիոն մարդ տառապել է սովից, իսկ մարդկության մեկ երրորդը բախվել է պարենային անապահովության խնդրին: Մենդային թափոնները շարունակում են վնասել համաշխարհային տնտեսությունը և նպաստել կլիմայի փոփոխությանը, աղտոտմանը, ինչպես նաև բնության դեգրադացիային: Մենդային թափոնները համաշխարհային ողբերգություն են: Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության (ՊԳԿ) տվյալներով՝ ամբողջ աշխարհում արտադրվող սննդամթերքի ապշեցուցիչ քանակը 30%-ը դեն է նետվում: Սա նշանակում է տարեկան մոտավորապես 1,3 միլիարդ տոննա պարենամթերք, որը հավասար է հացահատիկի համաշխարհային մատակարարման կեսին: Խնդիրը համատարած է, ազդում է ինչպես զարգացած, այնպես էլ զարգացող երկրների վրա՝ տարեկան վատնելով համապատասխանաբար 670 միլիոն և 630 միլիոն տոննա սննդամթերք: ՊԳԿ-ի կանխատեսումները ենթադրում են, որ սպասվում է սարսափելի մարտահրավեր. ակնկալվում է, որ մինչև 2050 թվականը մոլորակի բնակչությունը ահագնորեն կաճի լրացուցիչ 2,3 միլիարդով՝ գերազանցելով 9 միլիարդը: Այս աճող պահանջարկը բավարարելու համար մինչև 2050 թվականը սննդամթերքի համաշխարհային արտադրությունը պետք է աճի 40-70%-ով, եթե առկա միտումները պահպանվեն: Այնուամենայնիվ, արտադրության նման աճերը բավարար չեն լինի, եթե շարունակվեն սննդամթերքի թափոնների ներկայիս տեմպերը:

Այս ատենախոսությունն ուսումնասիրում է սննդային թափոնների խնդիրը անտիկ ժամանակաշրջանից մինչ այսօր: Վերլուծության հիմքում ընկած է իրավական և պատմական տեսակետը: Ավելի կոնկրետ, այն փորձում է բացահայտել աղքատության աճի և հնացած, չկանոնակարգված ագրոպարենային համակարգի միջև հարաբերակցությունը:

Մեր արդյունքները մատնանշում են բազմաթիվ տարբերակներ, որոնք կարող են բարելավել ոլորտի կարգավորումը: Այս տարբերակները ներառում են քաղաքական, սոցիալական, իրավական և ագրոպարենային արդյունաբերության տարբեր կողմերի հետ ոլորտային աշխատանքներ, ինչպես նաև տարբեր գծապատկերների, գիտական և իրավական տվյալների վերլուծություն՝ արտադրողներից, վաճառքի գործակալներից և սպառողներից կազմված մատակարարման շղթայից առաջացող սովի նվազման համար: Արդյունքում, մենք առաջարկում ենք ավելի էթիկական հարացույց համաշխարհային սննդամթերքի շղթայի համար: Սովը շարունակում է մնալ համաշխարհային ճգնաժամ, որտեղ երբևէ փիճակագրությունը ընդգծում է սննդային թափոնների և պարենային անապահովության պարադոքսալ համակեցությունը: Չնայած սննդամթերքի արտադրության, բաշխման և պահպանման առաջխաղացմանը՝ երկրի բնակչության զգալի մասը դեռ տառապում է սովից և թերսնունդից:

Հետազոտության առարկան: Մանկային թափոնների իրավական կարգավորման պատմությունը սկսվել է համեմատաբար վերջերս, բայց այն զարգանում է՝ ի պատասխան կայունության, սննդամթերքի անվտանգության և շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունների վերաբերյալ աճող մտահոգություններին: Մանկամթերքի թափոնների պատմության առանցքային փուլերը կլինեն մի քանի ժամանակաշրջաններ:

Առաջին նախաձեռնությունները հայտնվում են 1980-1990-ական թվականներին: Մանկային թափոնների դեմ առաջին նախաձեռնությունները հաճախ կապված են բնապահպանական շարժումների և բարեգործական կազմակերպությունների հետ, որոնք ձգտում են վերաբաշխել ավելցուկային սնունդը կարիքավոր մարդկանց:

1996 թվականին Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների «Բիլ Էմերսոնի Բարի Սամարացի Մանկամթերքի Նվիրատվության Ակտ»-ից մինչև ԵՄ դիրեկտիվները և առանձին պետությունների՝ Ֆրանսիայի, Միացյալ Թագավորության, Իսպանիայի, Ճապոնիայի և այլ իրավական ակտեր ուղղված են եղել նշված խնդրի լուծմանը:

Այս բոլոր նախաձեռնությունները դադարեցվել են 2020 թվականի COVID-19 համաշխարհային առողջապահական ճգնաժամի պատճառով: Այս համաճարակը ընդգծում է սննդամթերքի մատակարարման շղթաների խոցելիությունը և ավելացնում է սննդամթերքի թափոնների կրճատման ջանքերը՝ ռեսուրսների ավելի արդյունավետ օգտագործման աճող պահանջարկի պատճառով:

Իսկ արդեն վերջին զարգացումները հատուկ ուշադրություն են դարձնում նորարարություններին ու տեխնոլոգիային՝ սննդամթերքի թափոնները նվազեցնելու համար, թվային լուծումներով բարելավելու գույքագրման կառավարումը, լոգիստիկան և սննդամթերքի նվիրատվությունները հեշտացնելու հարթակները: Մանկային թափոնների իրավական կարգավորման պատմությունը հանգեցնում է աճող տեղեկացվածության և գլոբալ մոբիլիզացիայի՝ պայքարելու սննդամթերքի թափոնների դեմ, ինտեգրելով իրավական քաղաքականությունը, տեղական նախաձեռնությունները և միջազգային ջանքերը՝ ավելի կայուն և արդար ապագայի հասնելու համար:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Սույն ուսումնասիրության նպատակն է անդրադառնալ սննդամթերքի թափոնների հետ կապված հատուկ խնդիրների՝ տրամադրելով ապացույցների վրա հիմնված լուծումներ: Այս նպատակին հասնելու համար ուսումնասիրությունը նպատակադրվել է բացահայտել տարբեր տնտեսական պատճառներ, որոնք նպաստում են սննդային թափոններին: Այս պատճառները ներառում են այնպիսի փոփոխականներ, ինչպիսիք են գների տատանումները, որակի չափանիշները, շուկայի հարկադրանքները և սուբսիդիաները: Համաձայն Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ ՄԱԿ-ի ծրագրի (2021), նման տնտեսական գործոնները սննդամթերքի թափոնների հիմնական շարժիչ ուժն են սննդամթերքի մատակարարման շղթայի տարբեր մա-

կարդականերում: Աշխարհը կարող է մշակել ռազմավարություններ՝ նվազագույնի հասցնելու թափոնները սննդամթերքի մատակարարման ամբողջ շղթայում՝ հասկանալով պատճառները:

Ավելին, հետազոտությունը նաև ընդունում է վարքային գործոնների դերը սննդային թափոնների մեջ: Այս վարքային պատճառները ներառում են սպառման սովորությունները, նախասիրությունները, նորաձևությունը, կենցաղային աղբը և սննդամթերքի ոլորտում առկա թափոնները: ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության (ՊԳԿ) ուսումնասիրությունը շեշտում է, որ սպառողների վարքագիծը, հատկապես բարձր եկամուտ ունեցող երկրներում, զգալիորեն նպաստում է սննդային թափոնների առաջացմանը մանրածախ վաճառքի և սպառման փուլերում (ՊԳԿ, 2019): Այս վարքագծային գործոնները ուսումնասիրելով՝ մենք կարող ենք պատկերացում կազմել սննդային թափոնների հիմնական պատճառների մասին: Մենք կարող ենք նաև նախագծել թիրախային միջամտություններ՝ դուրս բերելու ավելի կայուն սպառման օրինաչափություններ՝ նվազեցնելու թափոնները: Կարևոր է նշել, որ սննդային թափոնների վրա ազդում են ոչ միայն տնտեսական և վարքային գործոնները: Սննդային թափոնների խնդիրը բարդ է և բազմակողմանի: Դա մի խնդիր է, որը ներառում է մի շարք փոխկապակցված խնդիրներ: Սա ներառում է սոցիալական անհավասարությունները, հակամարտությունները և բնական աղետները, որոնք հանգեցնում են սննդային թափոնների առաջացմանը տարբեր մակարդակներում: Բացի այդ, արտադրության և սպառման օրինաչափությունները էական դեր են խաղում սննդային թափոնների ծավալի ձևավորման գործում: Նույնը վերաբերում է անհատական և հավաքական ընտրությանը:

Ավելին, սննդային թափոնները արտացոլում են ավելի ընդգրկուն սոցիալական պատկեր՝ մեր կյանքում, առողջության, մշակույթի և շրջակա միջավայրի մեջ սննդամթերքի կարևորության վերաբերյալ բավարար պատկերացում չկա, ինչն ընդգծում է ավելի համապարփակ մոտեցման անհրաժեշտությունը. մոտեցում, որը դիտարկում է սննդամթերքի համակարգերի փոխկապակցվածությունը և սննդային թափոնների ազդեցությունը մեր հասարակության տարբեր կողմերի վրա: Ուսումնասիրելով և անդրադառնալով այս օբյեկտիվ և փոխկապակցված խնդիրներին՝ այս հետազոտությունը նպատակ ունի նպաստել սննդամթերքի թափոնների նվազեցման արդյունավետ ռազմավարությունների և միջամտությունների մշակմանը: Այն նպատակ ունի դուրս բերել սպառման կայուն օրինաչափությունները և վերջապես, ստեղծել ավելի կայուն և անաչառ սննդամթերքի համակարգ:

Հետազոտության թեմայի մշակվածության աստիճանը և տեսական հիմքերը: Աշխատանքի գիտական մշակումը ներառել է ոչ միայն առանձին գիտական հետազոտություններ, այլ նաև միջազգային կազմակերպությունների էմպիրիկ հետազոտական նյութեր ու եզրակացություններ, որոնց հիման վրա կրին կատարվել են գիտական վերլուծություններ և եզրահանգումներ: Այս ամենը ներկայացվել է նաև պատմահամեմատական մեթոդի խորքային օգտագործմամբ:

Գիտական հետազոտությունները հիմնված են առաջին հերթին համալսարանների տարբեր վերլուծությունների վրա: Այսպիսով, իրավագիտության շատ դասախոսներ արտահայտել են իրենց տեսակետները սննդամթերքի թափոն հասկացության վերաբերյալ: Սննդամթերքի թափոնները շատ բանավեճերի առարկա են դարձել ակադեմիական շրջանակներում և տարբեր դասախոսների շրջանում: Ներկայացվել և վերլուծվել են այնպիսի մասնագետների աշխատանքներ, ինչպիսիք են՝ **պրոֆեսոր Տոմազո Ֆեռանդոն** (Tomaso Ferrando) (Անտվերպենի համալսարանի պրոֆեսոր), պրոֆեսոր **Հելեն Ուիլյամսը** (Helen Williams) (Շվեդիայի Գարլստադ համալսարանի շրջակա միջավայրի և էներգետիկ համակարգերի դոցենտ), պրոֆեսոր **Ֆրեդրիկ Վիկստրոմը** (Fredrik Wikström) (Շվեդիայի Գարլստադի համալսարանի պրոֆեսոր), պրոֆեսոր **Անդրեա Սեգրեն** (Andrea Segrè) (Իտալիայի Բոլոնիայի համալսարանի պրոֆեսոր) և այլն:

Հետազոտության իրավական և փորձառական հիմքերը: Սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարը զգալիորեն զարգացել է ինչպես օրենսդրական, այնպես էլ միջազգային իրավունքի մակարդակով: Ներկայումս չորս եվրոպական երկրներ արդեն ընդունել են սննդամթերքի թափոնների դեմ օրենքներ՝ Ֆրանսիան, Ռումինիան, Իտալիան և Պորտուգալիան: Ֆրանսիայում, 2016 թվականի փետրվարի 3-ի օրենքի ընդունումից ի վեր, սննդամթերքի թափոնների դեմ օրենքը արգելում է սննդամթերքի վաճառքի գործակալներին չվաճառված ապրանքները, որոնք դեռ կարող են օգտագործվել, դարձնել ուտելու համար ոչ պիտանի, և խրախուսում է մասնագետներին ավելցուկը նվիրաբերել սննդամթերքի օգնության կազմակերպություններին:

2020 թվականին շրջանաձև տնտեսության համար ընդունված թափոնների դեմ օրենքը տարածեց ոչնչացման արգելքները նաև ագրոպարենային արտադրողներին և մատակարարողներին: Այս օրենքը նոր քայլ է կատարում առաջ արգելելով չվաճառված ոչ պարենային ապրանքների ոչնչացումը: Այն ուժի մեջ է մտնում 2022 թվականի հունվարի 1-ից այն ապրանքների համար, որոնք ընդգրկված են Ընդլայնված արտադրողի պատասխանատվության (EPR) ոլորտում: Այլ ոլորտները մինչև 2023 թվականի դեկտեմբերի 31-ը պետք է հարմարեցնեն իրենց գործունեությունը այս նոր միջոցներին, որոնք մասնագետներին ուղղորդում են այլընտրանքային օգտագործման և վերօգտագործման ուղիներ, ինչպիսիք են նվիրատվությունները:

Չվաճառված ապրանքների նվիրատվությունների համար օրենսդրական մակարդակում հարկային քաղաքականության տարբեր լուծումներ են Ռումինիայում, Իտալիայում, Պորտուգալիայում, Իսպանիայում, Բելգիայում և այլն, որոնք մանրամասն վերլուծվել են ատենախոսության մեջ:

Մեր հետազոտությունը հիմնված է ամուր Էմպիրիկ հիմքի վրա: Մենք օգտագործում ենք տվյալների աղբյուրների համապարփակ տեսականի՝ ապահովելու առկա խնդիրների ամբողջական ըմբռնումը: Մենք մանրամասն հարցազրույցներ ենք անցկացնում սննդամթերքի մատակարարման շղթայի մի շարք

շահագրգիռ կողմերի հետ, այդ թվում, օրինակ, արտադրողներին և սպառողներին: Արխիվային փաստաթղթերը տրամադրում են պատմական համատեքստ՝ հնարավորություն տալով հետևել սննդամթերքի քաղաքականության էվոլյուցիան և դրանց ազդեցությունը ժամանակի ընթացքում: Պետական և հասարակական կազմակերպությունների վիճակագրական տվյալները ներկայացնում են սննդամթերքի թափոնների քանակական չափումներ, բաշխման անարդյունավետություն և պարենային անապահովության տարածվածություն:

Հետազոտության մեթոդական հիմքը: Ատենախոսության ուսումնասիրության համար կիրառված տեսական մեթոդաբանությունը պատմական և համեմատական է: Այն համեմատական է, քանի որ մենք համակողմանի ուսումնասիրել ենք սննդամթերքի թափոնների վերաբերյալ իրավական և իրավաբանական հասկացությունները: Հիմնականում օգտագործել է պատմական մեթոդաբանությունը՝ համեմատական, դիալեկտիկական, սոցիալ-վիճակագրական և այլ գիտական մեթոդների հետ միասին, ինչպիսիք են ինդուկտիվ, դեդուկտիվ, վերլուծական մեթոդները, քանի որ ուսումնասիրել եմ սննդամթերքի թափոնների հարցերն ու իրավական հակասությունները անտիկ ժամանակաշրջանից մինչև մեր օրերը: Ուսումնասիրությունների ընթացքում օգտագործվել են նաև համեմատական, դիալեկտիկական, սոցիալ-վիճակագրական և այլ գիտական մեթոդներ, ինչպիսիք են ինդուկտիվ, դեդուկտիվ և վերլուծական մեթոդները:

Հետազոտությունների գիտական նորարարությունը և պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթները:

Առաջին դրույթը ագրոպարենային համակարգի վերակառուցումն է՝ որպես բնապահպանական, բժշկական, տնտեսական և սոցիալական մակարդակներում իրավական խնդիրների պատասխան:

Երկրորդ դրույթը սննդամթերքի թափոնների և սովի միջև կապի ցուցադրումն է: Իրոք, ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության տվյալների համաձայն, 2019 թվականին արտադրված սննդամթերքի 931 միլիոն տոննան կամ 17%-ը հայտնվել է տնային տնտեսությունների, մանրածախ առևտրի, ռեստորանների և սննդամթերքի այլ շահագրգիռ կողմերի աղբարկում: Միևնույն ժամանակ, 811 միլիոն մարդ սոված է, իսկ 132 միլիոնը բախվում է սննդամթերքի և սնուցման անապահովության, հատկապես Covid-19 համաճարակի պատճառով: Դրամական տեսանկյունից տարեկան պարենային կորուստները գնահատվում են 400 մլրդ դոլար:

Երրորդ դրույթն այն է, որ ատենախոսությունը սահմանում է առաջնահերթ թեմաներ և առաջարկում գործողություններ, որոնք ուղղված են գիտական համայնքի գործունեության ամրապնդմանը, ինչպիսիք են սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարում ներգրավված ձեռնարկատերերին ավելի մեծ աջակցություն և օգնություն տրամադրելը:

Չորրորդ դրույթը մատնանշում է, որ սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարը որոշիչ գործոն է գլոբալ տաքացման դեմ պայքարում:

Վերջապես, ատենախոսության շրջանակներում մշակված **հինգերորդ**

դրույթը օրենսդրական հիմնահարցն է, որն ունի կոնկրետ հետևանքներ համընդհանուր շահի վրա:

Հետազոտության տեսական և գործնական նշանակությունը: Մեր հետազոտությունն ընդգծում է սննդամթերքի թափոնների անդրադառնալու հրատապությունը՝ որպես գլոբալ հրամայական, որն ունի խորքային ազդեցություն մարդու առողջության, շրջակա միջավայրի կայունության և սոցիալական արդարության վրա: Պարզաբանելով սննդամթերքի համակարգերի փոխկապակցվածությունը՝ մենք նպատակ ունենք նպաստելու քաղաքական բանավեճերին, ոգեշնչելու հավաքական գործողությունները և խթանելու տրանսֆորմացիոն փոփոխությունները:

Հետազոտության արդյունքների փորձարկումները: Հետազոտության արդյունքների փորձարկումը կատարվել է հիմնականում առկա օրենսդրական կարգավորումների վերլուծության շրջանակներում: 2016 թվականի փետրվարի 3-ին Ֆրանսիայում ընդունվեց սննդամթերքի թափոնների դեմ օրենքը, որը փոխեց վատ սովորությունները: Առաջին պատճառն այն է, որ սննդամթերքի շղթան գտնվում էր անհավասարակշիռ վիճակում: Այս սննդամթերքի շղթան միավորում է արտադրությունը, վերամշակումը, բաշխումը և սպառումը: Քանի որ մեծածախ բաշխումը գտնվում է մենաշնորհային իրավիճակում և, հետևաբար, տնտեսական ուժ ունի մանրածախ արտադրողների և սպառողների նկատմամբ, երբեք որևէ մեկի մտքով չի անցել արգելել այս հզոր լոբբիին սպառվող սննդամթերքը աղբարկղ նետել:

2016 թվականի փետրվարի 3-ի ֆրանսիական օրենքը եղավ շրջադարձային սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարում՝ նախադեպ ստեղծելով ոչ միայն Եվրոպական միությունում, այլև ամբողջ աշխարհում՝ սուպերմարկետների նկատմամբ խիստ միջոցներ կիրառելով: Օրենքը խոշոր նորամուծություն է ոչ միայն թափոնների կառավարման ոլորտում, այլև որպես ներդրում Գլոբալ տաքացման դեմ պայքարում:

ԱՏԵՆԱՆՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱԿԻՐՃ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՏԵՆԱՆՈՍՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

- ՄԱՍ 1. ԹԱՆԿԱՐԺԵՔ ՄՆՆԴԻ ԹԱՓՈՆՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ ԱՌԱՋԱՑԵԼ ԵՆ ՀՆԱՑԱԾ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԿՈՂՄԻՑ ԳԼՈՒԽ 1. ՄՆՆԴԻ ԹԱՓՈՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԸ ԵՎ ԴԲԱՆՑ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՕՍԳՈՒՄԸ

Անտիկ աշխարհից և Միջնադարից սկսած աղքատությունն ու սննդի ճգնաժամերը կարևոր հետք են թողել պատմության վրա՝ բացահայտելով խոր արմատացած անհավասարությունները: Սովը, ինչպես օրինակ՝ Հյուսիսային Եվրոպայում 1031-1033 թվականներին, ի դերն է հանում բնակչության խոցելիությունը կյիմայական վտանգների և կայուն պետական համակարգերի բացակայության պայմաններում: Այս ճգնաժամը սաստկացավ այնպիսի համաճարակների

հետևանքով, ինչպիսին էր Սև մահը, որը 14-րդ դարում ոչնչացրեց Եվրոպայի բնակչության 60 տոկոսը: Թեև ի հայտ եկան պետական միջամտության քաղաքականություններ, ինչպես, օրինակ, թագավոր Ժան Երկրորդ Բարիի կողմից նախաձեռնած հացահատիկի առևտրի կարգավորումը, որոնք հաճախ բավարար չէին: Սովը շարունակեց հարվածել ինչպես Իռլանդիայում 19-րդ դարի կարտոֆիլի ճգնաժամի ժամանակ, այնպես էլ Ուկրաինայում 1930-ականների Հոլոդոմորի տարիներին:

Քսաներորդ դարում Չինաստանի «Մեծ թոփշով» (1958-1960) առաջացած սովը, որը հանգեցրեց 30 միլիոն մահվան, ցույց տվեց, որ թերի հարմարեցված քաղաքականությունը կարող է սրել պարենային ճգնաժամերը: Սակայն այս դարը նաև նշանակալի փոփոխություններ բերեց սննդային համակարգերում՝ զանգվածային սպառման մոդելի առաջացման շնորհիվ: Ամերիկյան սուպերմարկետների մոդելը, որը ձևավորվեց 1910-ականներին, Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո տարածվեց Եվրոպայում՝ խորապես փոխելով սպառողների սովորությունները: Ֆրանսիայում 1963 թվականին բացված առաջին Carrefour հիպերմարկետը այս փոփոխության վառ օրինակն է. լայն տեսականի՝ ցածր գներով՝ ապահովված մեծ վաճառքի ծավալներով:

Այս առևտրային հեղափոխությունը մարզինալացրեց մանրածախ արտադրողներին, ինչպիսիք են գյուղացիներն ու ձկնորսները՝ ի շահ խոշոր ցանցերի, որոնք առաջնահերթ են համարում շահութաբերությունը: Այս համակարգի հետևանքով առաջացան գերսպառումն ու սննդի թափոնները: Ամեն տարի միլիոնավոր տոննաներով սնունդ ոչնչացվում է, որը հաճախ ցողում են սպիտակեցնող նյութով՝ կանխելու դրանց վերականգնումը՝ չնայած սովի և առատության զուգահեռ գոյության հակադրությանը: Եվրոպայում, որտեղ յուրաքանչյուր վեցերորդ մարդ աղքատության մեջ է ապրում, այս անհամաչափությունը հատկապես ակնհայտ է:

ԳԼՈՒԽ 2: ՄՆԱԴԱՅԻՆ ԹԱՓՈՆՆԵՐ: ՄԱՐԴԿՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԵՐԵՎՈՒՅԹ

Սննդի թափոնները համաշխարհային խնդիր են՝ լուրջ տնտեսական, բնապահպանական, սոցիալական և առողջապահական հետևանքներով: Այն բացահայտում է սննդի շղթայի կառուցվածքային թերությունները՝ սկսած արտադրությունից մինչև սպառում, և խորացնում ռեսուրսների բաշխման անհավասարությունները: Բնապահպանական առումով սննդամթերքի թափոնները աղտոտվածության և գլոբալ տաքացման հիմնական գործոնն են: Սննդի թափոնների արտադրությունն ու կառավարումը մոբիլիզացնում են թանկարժեք ռեսուրսները, ինչպիսիք են ջուրը, էներգիան և գյուղատնտեսական հողերը՝ միաժամանակ առաջացնելով ջերմոցային գազերի, հատկապես մեթանի զգալի արտանետումներ: Այս կորուստները վնասում են նաև կենսաբազմազանությանը՝ նվազեցնելով մշակվող և սպառվող տեսակների բազմազանությունը:

Տնտեսական առումով սննդամթերքի թափոնները հսկայական ծախսեր են ներկայացնում: Ֆրանսիայում այն առաջացնում է տարեկան 16 միլիարդ եվրոյի

վնաս՝ ազդելով արտադրողների, վաճառքի գործակալների և սպառողների վրա: Այս կորուստները հաճախ սրվում են անարդյունավետ գործողությունների պատճառով, ինչպիսիք են փաթեթավորումը կամ չվաճառված արտադրանքի կառավարումը: Սննդի թափոնները նաև ընդգծում են սոցիալական ակնառու հակադրությունը. մինչ բնակչության մի մասն ապրում է շռայլության մեջ, մյուս մասը պայքարում է սննդի իր հիմնական կարիքները բավարարելու համար: Եվրոպայում միլիոնավոր մարդիկ կախված են պարենային օգնությունից, մինչդեռ հսկայական քանակությամբ սնունդ դեն է նետվում: Այս անհավասարությունն արտացոլում է ռեսուրսների սխալ կառավարումը, որտեղ ամենից շատ տուժում են խոցելի խավերը:

Հանրային առողջության առումով սննդամթերքի թափոնները սպառողներին գրկում են սննդաբար թարմ արտադրանքից՝ միաժամանակ խրախուսելով անհավասարաչափ ուտելու սովորությունները: Սա նպաստում է քրոնիկական հիվանդությունների, օրինակ՝ ճարպակալման, շաքարախտի և սրտանոթային հիվանդությունների առաջացմանը:

Սննդի շղթայի ձախողումները խորացնում են խնդիրը: Կորուստներ առաջանում են յուրաքանչյուր փուլում՝ սկսած արտադրությունից մինչև պահեստավորում և բաշխում՝ վատ փաթեթավորման, ոչ բավարար փոխադրման կամ չվաճառված ապրանքների ոչնչացման պատճառով, որոնք հաճախ արվում են գեղագիտական կամ իրավական պատճառներով: Ընտանիքները, որոնք կրում են գերսպառման և ակցիաների ազդեցությունը, նույնպես նպաստում են թափոններին՝ նետելով դեռևս օգտագործելի սնունդ: Այսպիսի հետևանքները վեր են գուտ տնտեսական կամ նյութական կորուստներից: Դրանք բացահայտում են անարդյունավետ և անհավասար սննդային համակարգը, որտեղ մանրածախ արտադրողներն ու պարենային անապահով բնակչությունը տուժում են անհամաչափ մոդելի խափանումներից: Չնայած օրենսդրական և սոցիալական նախաձեռնություններին, որոնք ձեռնարկվել են այս արհավիրքի դեմ պայքարելու համար, դրանք դեռևս բավարար չեն խնդրի մասշտաբի պայմաններում: Անհրաժեշտ է համատեղ գործողություններ, որտեղ ներգրավված կլինեն արտադրողները, վաճառքի գործակալները, կառավարությունները և սպառողները: Լուծումները ներառում են ռեսուրսների ավելի լավ կառավարում, սննդի ավելցուկների վերաբաշխման խթանման մեխանիզմներ և թափոնների վերաբերյալ ավելի բարձր տեղեկացվածություն:

• ՄԱՍ 2: ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ՝ ՄՆՆԴԱՄԹԵՐՔԻ ԹԱՓՈՆՆԵՐԻ ԴԵՄ ԻՐԱԿԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՆ ԱՄՐԱՊՆԴԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԳԼՈՒԽ 1: ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԱՅԻՑ ԿԱՆԱԶ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԱՑՈՒՄԸ

Բնապահպանական իրավիճակը, և հատկապես սննդի շղթայի անվտանգությունը ահագնացող մտահոգության առարկա էր: Գլոբալ տաքացման խնդիրը, այնպիսի հիվանդություններն, ինչպիսիք են շաքարախտը, քաղցկեղը, սրտանոթային հիվանդությունները և ճարպակալումը, ինչպես նաև գյուղատն-

տեսների աղքատացումը, հանգեցրել են մարդկանց գիտակցության արթնացման: Օրենսդրական թերությունների պատճառով քաղաքացիները սկսեցին կազմակերպվել և դատարաններում պահանջել իրենց իրավունքները: Տարբեր վճիռների և ճնշումների արդյունքում օրենքը կատարելագործվեց, ինչը նկատելի բարելավումներ բերեց:

Մենդի թափոնների մարտահրավերի առջև ծառացած՝ ավելի պատասխանատու, գրոյական թափոններով հասարակությունը պահանջում է քաղաքական, մշակութային և վարքագծային նորամուծություններ: Հանրային քաղաքականությունը վճռորոշ դեր է խաղում, ինչպես ցույց է տրված Ֆրանսիայի Կուրբնուայի օրինակը, որտեղ ինտեգրված ռազմավարությունը նվազեցրել է սենդի թափոնները՝ միաժամանակ ուժեղացնելով պարենային օգնության ցանցերը: Այս մոտեցումը հիմնված է պետական և մասնավոր դերակատարների միջև ամուր համագործակցության վրա: Քաղաքականություններից բացի, մշակութային փոփոխությունը էական է: Մենդի նկատմամբ վերաբերմունքի փոփոխությունը նշանակում է ավելի արդյունավետ օգտագործել սնունդը, նվազեցնել իմպուլսային գնումները և ավելի լավ կառավարել տնային տնտեսությունների պահուստները: Օրինակ՝ ուտեստներ պատրաստել մնացորդներից, պատշաճ պահպանել փչացող մթերքները և ճիշտ մեկնաբանել պիտանելիության ժամկետների նշումները, ինչը կարող է սահմանափակել կորուստները: Անհրաժեշտ են իրազեկման արշավներ, որոնք կտեղեկացնեն սպառողներին թափոնների հետևանքների մասին և կխթանեն պատասխանատու վարքագծի ընդունումը:

Այնուամենայնիվ, փոփոխությունը չի կարելի թողնել միայն սպառողների վրա: Անհրաժեշտ է սենդի շղթայի վերափոխում՝ ներառյալ ավելի լավ համակարգում արտադրողների, վաճառքի գործակալների և սպառողների միջև, ինչպես նաև ավելցուկների վերաբաշխումը խրախուսող համակարգերի ներդրում: Թվային տեխնոլոգիաները, ինչպիսիք են սենդի նվիրատվությունը հեշտացնող հարթակները և չվաճառված ապրանքների կառավարումը, անգնահատելի գործիքներ են այս նպատակներին հասնելու համար: Վճռորոշ կանոնակարգերը նույնպես կարևոր են: 2016 թվականի Ֆրանսիայի օրենքը, որը սուպերմարկետներին պարտավորեցնում է վերաբաշխել իրենց չվաճառված սնունդը բարեգործական կազմակերպություններին, ցույց է տալիս հավակնոտ քաղաքականության ազդեցությունը: Նման միջոցառումները թափոնները վերածում են ռեսուրսի և նպաստում են համակարգային փոփոխություններին: Կառավարությունները պետք է ստանձնեն առաջնորդի դեր՝ սահմանելով հստակ առաջնահերթություններ, մոբիլիզացնելով ռեսուրսները և գործի դնելով տնտեսական խթաններ, ինչպիսիք են սենդի նվիրատվության համար հարկային արտոնությունները կամ նորարարական նախագծերի սուբսիդավորումները:

ԳԼՈՒԽ 2: ԹԱՓՈՆՆԵՐԻՑ ԱԶՍՏ, ԱՌԱՎԵԼ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՈՒ ԵՎ ՀԱՍՈՒՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ավելի կայուն մոդելի համար միտված հասարակություն կառուցելու համար անհրաժեշտ է վերանայել սննդամթերքի թափոնների կանխարգելման

ուղղված գաղափարներն ու գործելակերպերը: Այս փոխակերպումը ենթադրում է անհատական վարքագծի վերագնահատում, սննդի համակարգերի հիմնադրույթում և առողջ հանրային քաղաքականության վերահաստատում՝ սննդի շղթայի հավասարակշռությունը վերականգնելու համար: Այս փոփոխության հիմքում ընկած է սպառման մշակութային և վարքային փոփոխությունը: Մանկային սովորությունները պետք է հարմարվեն թափոնների՝ բնապահպանական և սոցիալական ազդեցության վերաբերյալ աճող իրազեկմանը: Մանկի ընտրության հարցում չափավորության խթանումը, տեղական և սեզոնային մթերքների առավելագույն օգտագործումը և սննդի տեսակավորման և պահպանման մասին մարդկանց կրթելը կարևոր քայլեր են այս ուղղությամբ: Տնային տնտեսության արդյունավետ կառավարումը, օրինակ՝ մնացորդների օգտագործումը և գնումների մանրակրկիտ պլանավորումը, կարող է նվազեցնել սննդի թափոնները՝ միաժամանակ բարելավվելով ընտանեկան ռեսուրսները:

Անհատական վարքագծից գատ հրամայական է վերափոխել արտադրության և բաշխման համակարգերը: Ներկայիս սննդային շղթաները, որոնք ղեկավարվում են արդյունաբերական տրամաբանությամբ և առևտրային շահերով, պետք է վերաուղղորդվեն ավելի ներառական և բարոյական գործելակերպերի: Մա ներառում է մանրածախ արտադրողներին ավելի մեծ աջակցություն, չվաճառված սննդամթերքի արժեքավորման բարելավում և կարճ բաշխման ուղիներին ամրապնդում: Տեխնոլոգիական նորամուծությունները, ինչպիսիք են թվային հարթակները, որոնք հեշտացնում են սննդի նվիրատվությունը կամ պաշարների հետագծման գործիքները, կարող են առանցքային դեր խաղալ այս անցման մեջ: Անհատները, որպես սպառողներ, նույնպես վճռորոշ դեր ունեն սննդի կայուն համակարգին աջակցելու գործում: Սպառողի յուրաքանչյուր ընտրություն ուղղակիորեն ազդում է ամբողջ շղթայի վրա: Մանկային վարքագծի հետևանքների հավաքական գիտակցությունը՝ ներառյալ ռեսուրսների ավելի քիչ օգտագործում պահանջող սննդակարգերի ընդունումը, օգնում է սահմանափակել թափոնները և նվազեցնել ճնշումը շրջակա միջավայրի վրա:

Մանկի թափոնների դեմ պայքարը միայն ռեսուրսների կառավարման խնդիր չէ, այն նաև արտացոլում է հասարակության ընտրությունը: Մոդելի ընդունումը, որտեղ յուրաքանչյուր արտադրված սնունդ գտնում է իր նպատակային կիրառությունը, որտեղ ավելցուկները վերաբաշխվում են, և որտեղ անհատական և հավաքական վարքագիծը համահունչ է համընդհանուր պատասխանատվության սկզբունքներին, անհրաժեշտ պատասխան է այսօրվա մարտահրավերներին: Այս անցումը դեպի ավելի հասուն հասարակություն հիմնված է իրազեկման, կրթության, կարգավորման և բոլոր մակարդակներում համագործակցության համադրության վրա:

Ատենախոսության եզրակացությունում ներկայացվել են հետևյալ հիմնական առաջարկությունները և եզրահանգումները.

Մույն ատենախոսության ուսումնասիրությունը մեզ ուղղորդում է աջակցելու երկու հիմնական գիտական նորույթներին՝ ագրոպարենային համակարգի

իրավական հիմնանորոգմանը և սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարի իրավական գործիքների ստեղծմանը, որոնք անմիջականորեն կապված են համաշխարհային սովի հետ:

Այսպիսով, **առաջին նորույթը ագրոպարենային համակարգի վերախմաստավորումն է անտիկ ժամանակներից մինչև մեր օրերը՝ ի պատասխան բնապահպանական, բժշկական, տնտեսական և սոցիալական մակարդակների իրավական խնդիրների:** Ի վերջո, մեր ատենախոսության ուսումնասիրությունը մշակութային, իրավական և տնտեսական էվոլյուցիա է մատնանշում:

Մսնդամթերքի թափոնները և սննդամթերքի անապահովությունը երկու բարդ և փոխկապակցված երևույթներ են: Մսնդամթերքի թափոնները լուրջ խնդիր են ինչպես բնապահպանական, այնպես էլ սոցիալական: Դրանք հանգեցնում են արժեքավոր ռեսուրսների կորստի և կարող են բացասաբար ազդել այն մարդկանց վրա, ովքեր տառապում են սննդամթերքի անապահովությունից: Հետևաբար, սննդամթերքի անապահովության հայեցակարգը հաճախ հանգում է սննդամթերքի բավարար քանակի և որակի հասանելիության խնդրին: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է ավելի լայն մոտեցում՝ հաշվի առնելով սննդամթերքի հետ կապված սոցիալական, մշակութային և քաղաքական խնդիրները: Սոցիալական և քաղաքական գործոնների պրիզմայով դիտարկելով պարենային անապահովության խնդիրը՝ մենք ստիպված ենք նորովի դիտարկել դրա հետ կապված ծագող իրավական խնդիրները, ինչի մասին վկայում է սննդամթերքի իրավունքի պատմությունը:

Իսկապես, Նիկոլաս Բրիկասը, Դամիեն Կոնարեն և Մարի Ուոլսերը կարևորում են սննդամթերքի հարաբերական և քաղաքական հարթությունը, որը գերազանցում է բազմաթիվ ոլորտներ և խորապես ազդում է մեր աշխարհի վրա: Մսնդամթերքի նկատմամբ բնապահպանական մոտեցումը որպես մեկուսացված տիրույթ դիտարկելու փոխարեն առաջարկում է այն օգտագործել որպես լծակ՝ ճգնաժամում վերախմաստավորելու մեր հասարակությունը: Ասել է թե՛ սպառող-քաղաքացին, կոնկրետ դերակատարը, պետք է համոզված լինի սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարի կարևորության մեջ և յուրացնի այս մոտեցումը՝ դրանով իսկ ընդգծելով շարունակական կրթության, վերապատրաստման և հաղորդակցության կարևորությունը:

Այս տեսանկյունից պարենային անապահովության պատճառները բազմաթիվ են և բարդ: Դրանք կարող են կապված լինել տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական կամ անհատական գործոնների հետ: Այլ կերպ ասած, պարենային անապահովությունը բխում է տարբեր պատճառներից, այդ թվում՝ սննդամթերքի թափոններից, ինչը ցույց է տալիս այն փաստը, որ սուլպերմարկետներում վաճառվող սննդամթերքի 30%-ը դեն է նետվում, հետևաբար «թափոնակերների» առաջացումը՝ մի երևույթ, որը մեծ թափ է հավաքում. գաղափարախոսությունում ևն համար (պայքարներ սպառողական հասարակության դեմ), անհրաժեշտություն՝ մեծամասնության համար (*V. ROCHER C., Աղբամանները տնտղելով թափոններ են որսում՝ վերականգնելով այն, ինչ կարելի է սպառել, Midi Libre, 6*

ապրիլի 2009 թ.)։ Նույն կերպ, անպատասխանատու սննդակարգը, որը բնութագրվում է մսի չափազանց մեծ օգտագործմամբ, վնասակար ազդեցություն ունի առողջության և շրջակա միջավայրի վրա։ Սա վկայում է Բրյուսելի կայուն սպառման աստղադիտարանի կողմից անցկացված հարցումը, որի համաձայն, 2001 թ. - ին «սննդամթերքի թափոնները կազմում էին կենցաղային թափոնների քաշի 7,6% - ը, որից 3,1% - ը ժամկետանց սնունդ էր, իսկ 4,5% - ը՝ բացված սնունդ»։ 2004 թ. - ին անցկացված արշավները ցույց տվեցին «նոր թափված թափոնների» մասնաբաժնի նվազում (տարեկան 30,4 կգ տնային տնտեսությունից մինչև 23,1 կգ տնային տնտեսություն տարեկան) և բացված արտադրանքի մասնաբաժնի աճ (4,5% - ից մինչև 5,6%) տնային տնտեսությունների թափոններում։ Հիմնականում բացված մթերքներն են (ընդհանուրի ավելի քան 80% - ը)՝ պատրաստի ուտեստներ (33%), հաց (28%), մրգեր և բանջարեղեն (22%)։ Ժամկետանց հիմնական արտադրանքը թարմ մրգերն ու բանջարեղենն են (միջինը ավելի քան 60%)։ Բացի այդ, տարեկան արտադրվում է մոտ 265 միլիոն տոննա միս արտոնյալ սպառողների միայն 0,1% - ի համար, ովքեր տարեկան սպառում են 100 կգ միս մեկ անձի համար։ Եվ եթե այդպիսի սպառումը զգալիորեն գերազանցում է մեր մարմնի կարիքները և նույնիսկ պարզվում է, որ վնասակար է առողջության համար, դա հանգեցնում է նաև այլ վնասակար հետևանքների։

Պարենային անապահովության դեմ պայքարը դառնում է բարդ խնդիր, որը պահանջում է գլոբալ մոտեցում։ Այն պետք է ներգրավի հասարակության բոլոր դերակատարներին՝ պետական իշխանություններից մինչև բարեգործական ասոցիացիաներ, բիզնեսների և քաղաքացիների միջոցով։ Հետևաբար, իրավունքների վրա հիմնված մոտեցումը էական կլինի պարենային անապահովության դեմ պայքարելու համար։ Այն բաղկացած կլինի յուրաքանչյուր մարդու համար բավարար և որակյալ սննդամթերքի իրավունքի ճանաչումից։ Սա կապահովի, որ պարենային անապահովության մեջ գտնվող մարդկանց հասանելի լինի իրենց անհրաժեշտ սնունդը։ Սննդամթերքի թափոնների խնդրի հետ կապված ի հայտ են եկել քաղաքացիների կողմից սովի դեմ պայքարելու կազմակերպման ձևեր՝ դեն նետելու համար նախատեսված սննդամթերքի հավաքման, վերաբաշխման կամ վերամշակման միջոցով։ Այս նախաձեռնությունները տարբեր կերպ են դրսևորվում՝ կախված ներգրավված կողմերից, աշխատանքային մեթոդներից, հետապնդվող նպատակներից և թիրախային շահառուներից։

Ատենախոսությունը ընդլայնում է սննդամթերքի անապահովության հասկացությունը՝ ինտեգրելով սոցիալական և քաղաքական ասպեկտները՝ դրանով իսկ նոր լույսի ներքո բացահայտելով իրավական խնդիրները։ Այս առումով կարևորվում է վաղ տարիքից կրթությունը, ինչպես նաև քաղաքացի-սպառողի ներգրավումը սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարում։ Այսպիսով, բացի ներկայացված հստակ ջանքերից, այս ատենախոսությունը կոչ է անում փոխել պարենի անապահովության դեմ պայքարի պարադիգմը (հարացույց)՝ ճանաչելով այս խնդիրը, նրա սոցիալական ու մշակութային ասպեկտները և վերասահ-

մանելով բոլորի համար համապատասխան իրավական պաշտպանության ուրվագծերը: Սա հանգեցնում է ընդհանուր առմամբ սննդամթերքի համակարգի վերափոխմանը՝ խթանելով էկոլոգիապես ավելի մաքուր արտադրությունը, ավելի արդար բաշխումը և ավելի պատասխանատու սպառումը: Կարևոր է նաև ամրապնդել համագործակցությունը տարբեր դերակատարների միջև՝ տեղականից մինչև համաշխարհային մակարդակ, և բարձրացնել հանրային իրազեկությունը սննդամթերքի թափոնների կրճատման կարևորության վերաբերյալ:

Այսպիսով, սույն հետազոտությունը համապարփակ մոտեցում է ցուցաբերել սննդամթերքի թափոնների խնդրին՝ ուսումնասիրելով այն պատմական, իրավական, սոցիոլոգիական և տնտեսական տեսանկյուններից: Այն հայտնաբերել է սննդամթերքի թափոնների պարադոքսը, որը գոյություն ունի գլոբալ սովի կոռլին և ուսումնասիրել է այս բարդ խնդրի լուծման հնարավոր ռազմավարությունները: Հիմնված լինելով մարդու իրավունքների, մասնավորապես սննդամթերքի իրավունքի տեսական շրջանակի վրա, այն ընդգծեց սննդամթերքի թափոնների էթիկական և բարոյական հետևանքները և դրա կապը սոցիալական անհավասարությունների հետ: Հետազոտությունը նաև ուսումնասիրել է սննդամթերքի թափոնների կառավարման հետ կապված իրավական և կարգավորող շրջանակները՝ բացահայտելով բարելավման հնարավոր ոլորտները: Այն կիրառել է բազմազան կարգային մոտեցում՝ օգտագործելով մեթոդների համակցություն, ինչպիսիք են գրականության վերանայումը, տվյալների վերլուծությունը և դեպքերի ուսումնասիրությունը, ինչպես նաև ներառում է էմպիրիկ տվյալներ հարցումներից, հարցազրույցներից և ոլորտային դիտարկումներից:

Հետազոտությունը նշանակալի ներդրում է ունեցել առկա գիտելիքի մեջ ստեղծելով սննդամթերքի թափոնների ներկայիս կարգավիճակի տարածաժամանակային բազա, ուսումնասիրելով քաղաքացիների և կառավարությունների միջև փոխհարաբերությունների պատմական էվոլյուցիան՝ կապված սննդամթերքի թափոնների կառավարման և սովի հաղթահարման հետ, առաջարկելով սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարի հատուկ ռազմավարություններ սննդամթերքի շղթայի տարբեր մակարդակներում: Հետազոտությունն ունի և՛ տեսական, և՛ գործնական նշանակություն՝ նպաստելով սննդամթերքի թափոնների ընկալմանը որպես բարդ խնդիր և տրամադրելով արժեքավոր գիտելիքներ և առաջարկություններ, որոնք կարող են տեղեկացնել քաղաքականություն մշակողներին, ձեռնարկություններին և անհատներին սննդամթերքի թափոնները նվազեցնելու և ավելի կայուն սննդամթերքի համակարգ ստեղծելու հարցում: Հետազոտության արդյունքների վավերականությունն ու հավաստիությունը հաստատվել են եռանկյունացման (տրիանգուլացիա) և գործընկերների գրախոսման միջոցով: Ինչպես մի անգամ ասել է ամերիկացի գրող և ակտիվիստ Ջոնաթան

Մաֆրան Ֆոերը, «Մնունդը հարաբերական չէ: Մնունդը մշակույթ է, սովորություն, փափագ և ինքնություն»¹. Հետագայում հետաքրքիր կլինի ուսումնասիրել, թե ինչպես կարող է տեխնոլոգիական առաջընթացը օգնել նվազեցնել սննդամթերքի թափոնները: Օրինակ՝ ինչպես կարող են սննդամթերքի փաթեթավորման, պահեստավորման և փոխադրման ոլորտում նորարարությունները նպաստել թափոնների կրճատմանը: Բացի այդ, ինչպես կարող են թվային հարթակները և հավելվածները օգնել սպառողներին և ձեռնարկություններին ավելի լավ կառավարել իրենց սննդամթերքի ռեսուրսները: Սրանք ընդամենը մի քանիսն են այն բազմաթիվ հարցերից, որոնց պատասխանները կարող են գտնել ապագա հետազոտությունները, քանի որ մենք շարունակում ենք ձգտել ստեղծել ավելի կայուն և արդար համաշխարհային պարենային համակարգ:

Ելնելով վերոգրյալից՝ ագրոպարենային համակարգի տնտեսական վերելքը չի կարող տեղի ունենալ սոցիալական արդարության հաշվին: Քաղաքացիների մոբիլիզացումը, նրանց հզորացումը և օրենսդրական նորամուծությունները կարևոր լծակներ են ավելի արդար և կայուն պարենային համակարգ կառուցելու համար, որտեղ յուրաքանչյուր մարդ ունի իր տեղը և հարգվում է մարդկային արժանապատվությունը: Մեր առաջարկն ավելի լավ բացատրելու համար կցանկանայինք նշել, որ ագրոպարենային համակարգի տնտեսական վերելքն ուղեկցվեց բնակչության՝ հատկապես միջին խավի աճող աղքատացմամբ: Բախվելով կառավարությունների անգործությանը՝ քաղաքացիները կազմակերպվեցին և ձեռնարկեցին հավաքական գործողություններ՝ ստեղծելով հասարակական կազմակերպություններ, բարեգործական կազմակերպություններ և ձեռնարակտիրություններ: Բախվելով չվաճառված սննդամթերքի կառավարումը բարեփոխելու և անարդար սննդամթերքի համակարգը արդիականացնելու պետական իշխանությունների իներցիայի հետ՝ քաղաքացիները նախաձեռնել են իրավական գործողություններ: Այսպիսով, իրական նորամուծությունը կլինի իրավունքներ տրամադրել այն քաղաքացիներին, ովքեր, ի սկզբանե զոհ լինելով, աստիճանաբար ավելի մեծ վերահսկողություն են ձեռք բերում սննդամթերքի շղթայի վրա՝ օրենքների ընդունման և նախադեպային իրավունքի զարգացման շնորհիվ:

Ասել է թե, իրավունքների շնորհման, օրենքների ընդունման և դատարանների միջոցով կառավարություններին և քաղաքացիներին մարտահրավեր նետելու միջոցով է, որ հնարավոր կլինի վերականգնել սննդամթերքի շղթայի հավասարակշռությունը: Այնուամենայնիվ, սննդամթերքի շղթայում հավասարակշռության վերականգնումը հնարավոր կլինի իրավունքների տրամադրման, օրենքների ընդունման և դատարաններում կառավարությունների և քաղաքացիների որոշումների վիճարկման միջոցով: Որոշ չափով այս գործընթացին կնպաստի իրավական շրջանակի ստեղծումը, որը ներառում է տարբեր իրավա-

¹ Safran Foer, J. (2023). Food is not rational. Food is culture, habit, craving and identity.

խախտումների մասին օրենքի ընդունումը, դատարան դիմելու հնարավորությունը և բնապահպանական հարցերով դատավորի ավելի հեշտ հասանելիությունը: Անհրաժեշտ կլինի նաև խոցելի խավերի համար երաշխիքների իրականացումը և իրավական պաշտպանության բարձրացումը: Չնայած առաջարկի հետ կապված դժվարություններին, զգալի առաջընթաց կգրանցվի սննդամթերքի նվիրատվությունների ոլորտում սոցիալական արդարության ապահովման գործում, ինչը ցույց է տալիս գիտական նորարարության ուժը սոցիալական վերափոխումներում: Իրրավամբ, բոլոր գիտնականները, տվյալները և միջազգային զեկույցները հաստատում են, որ գոյություն ունի կլիմայի արտակարգ իրավիճակ, որը պահանջում է արձագանքել և կոնկրետ գործողություններ ձեռնարկել իրավիճակը փոխելու համար: Սննդամթերքի թափոնների կրճատումը զուբալ տաքացման դեմ պայքարի երեք հիմնական լուծումներից մեկն է: Մենք ունենք հզոր լծակ Մարդկության պահպանման համար:

Ի վերջո, անվիճելի է, որ Ֆրանսիայում 2016 թվականի փետրվարի 3-ին ընդունված «սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարի մասին» օրենքը իսկական գիտական նորույթ է դարձել ինչպես օրենքով նախատեսված հարկադրանքի միջոցների, այնպես էլ դրա ազդեցության և հետևանքների առումով: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է ավելի հեռուն գնալ՝ հաշվի առնելով շրջակա միջավայրի և կլիմայի արտակարգ իրավիճակը:

Ավելին, երկրորդ նորամուծությունը սննդամթերքի թափոնների և սովի միջև կապի ցուցադրումն է:

Այս իրավիճակը, որ մենք տեսնում ենք, հանգեցնում է մեր նշած ագրոպարենային համակարգի խաթարմանը: Հետևաբար, ագրոպարենային համակարգի խաթարումն է, որ հանգեցնում է թերսնման և սովի: Բոքք, ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության տվյալների համաձայն, 2019 թվականին արտադրված սննդամթերքի 931 միլիոն տոննան կամ 17%-ը հայտնվել է տնային տնտեսությունների, մանրածախ առևտրի, ռեստորանների և սննդամթերքի այլ շահագրգիռ կողմերի աղբարկղում: Միևնույն ժամանակ, 811 միլիոն մարդ սոված է, իսկ 132 միլիոնը բախվում է սննդամթերքի և սնուցման անապահովության, հատկապես Covid-19 համաճարակի պատճառով: Դրամական արտահայտությամբ տարեկան պարենային կորուստները գնահատվում են 400 մլրդ դոլար: ՄԱԿ-ի գործակալությունը ընդգծեց այս թվերը Սննդամթերքի կորստի և թափոնների իրազեկման միջազգային օրվա նախօրեին՝ 2021 թվականի սեպտեմբերի 29-ին: Նա նշեց, որ սննդամթերքը, որը չի սպառվում, վատնում է այնպիսի ռեսուրսներ, ինչպիսիք են հողը, ջուրը, էներգիան, սերմերը և այլ միջոցներ, որոնք օգտագործվում են դրա արտադրության մեջ: Ամենից առաջ, պարենային անապահովությունը, սովը և թերսնումը ազդում են աշխարհի բոլոր երկրների վրա, ոչ ոք բացառություն չէ: Մոտ 811 միլիոն մարդ տառապում է սովից, 2 միլիարդն ունի միկրոտարրերի, այսինքն՝ վիտամինների և հանքանյութերի պակաս; և միլիոնավոր երեխաներ տառապում են աճի դանդաղումից և հյուծվածությունից՝ թերսնուցման մահացու ձևերից:

Սննդամթերքի թափոնները նվազեցնելու նպատակով քաղաքացիները միավորվել են, ներդրումներ կատարել գործընկեր միջազգային հասարակական կազմակերպություններում և ստեղծել նորարարական ստարտափներ: Այսպիսով, սննդամթերքի թափոնների կրճատման գործում տեխնոլոգիական նորարարությունների հնարավոր ներդրումը որոշելու համար մեր մոտեցումը նախընտրեց համեմատաբար սահմանափակ թվով տեխնոլոգիական նորարարությունների (արտադրանքի և գործընթացների նորարարություն) խորը վերլուծությունը, այլ ոչ թե ավելի մակերեսային վերլուծությունը՝ ավելի մեծ թվով նորարարություններով: Այս մեթոդաբանական ընտրությունը կապված է հետազոտության շրջանակի հետ, որը սահմանափակվում է նորարարություններով, որոնք կարող են իրականացվել ագրոպարենային արդյունաբերության կողմից և ազդել պարենային ապրանքների վերջնական սպառման վրա: Նորարարությունները, որոնք առաջարկվում են այլ դերակատարների կողմից, օրինակ՝ կենսոգնության տեխնիկա արտադրող ընկերությունների կողմից, նորարարություններ, որոնք ուղղված են գյուղատնտեսական արտադրության և մշակման արդյունաբերության կորուստներին, ինչպես նաև կազմակերպչական նորարարություններ, չեն ուսումնասիրվել: Տեխնոլոգիական նորարարությունների ցանկը, որը կարող է իրականացվել ագրոպարենային արդյունաբերության կողմից, առաջին անգամ թույլ տվեց ընդգծել, որ նախկինում շատ քիչ հետազոտություններ են իրականացվել սննդամթերքի թափոնների կրճատման գործում տեխնոլոգիական նորարարությունների ներդրման վերաբերյալ:

Հաշվի առնելով սննդամթերքի թափոնների տնտեսական, բնապահպանական և սոցիալական խնդիրները՝ զարմանալի է, որ այս թեման մինչ այժմ այդքան քիչ հրապարակված աշխատանքի թեմա է եղել, ինչը կարող է քիչ ուշադրություն արտացոլել միջազգային մակարդակով գիտական հետազոտություններում: Մատենագիտական վերանայումը, սակայն, հնարավորություն է տվել բացահայտել, որ հիմնական տեխնոլոգիական լծակը, որը հնարավոր է դարձնում նպաստել վերջնական սպառման արտադրանքի թափոնների կրճատմանը, վերաբերում է սննդամթերքի պահպանման ժամկետի բարելավմանը, մասնավորապես՝ առավել փչացող ապրանքներին, ինչպիսիք են սառնարանային արտադրանքները, որոնք «Պահպանման ժամկետի» (օգտագործել մինչև/օպտիմալ օգտագործման համար լավագույն ժամկետը) առարկա են՝ շնորհիվ վերամշակման և փաթեթավորման ոլորտում նորարարությունների: Սպառողների կողմից նորարարությունների ընդունման ուսումնասիրությունը, սակայն, ցույց է տալիս, որ նրանք ինքնաբերաբար չեն ճանաչում տեխնոլոգիաների առավելությունները, որոնք հնարավորություն են տալիս երկարացնել արտադրանքի պահպանման ժամկետը: Նրանք ավելի շատ նախընտրում են նորարարություններ, որոնք ապահովում են բնականություն և գործնականություն:

Այս պահանջարկը բավարարելու համար բնականություն ապահովող նորամուծությունները, որոնք երաշխավորում են շատ բարձր օրգանոլեպտիկ և առողջարարական հատկություններ, առաջին հերթին կգրավեն ագրոպարենային

արդյունաբերության ընկերությունների հետաքրքրությունը: Տեխնոլոգիաները, որոնք հնարավորություն են տալիս զգալիորեն մեծացնել պահպանման ժամկետը, հնարավոր կտան վերացնել վերամշակված արտադրանքի արտահանման խոչընդոտները: Իմ ատենախոսության ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս բացահայտել հետազոտական ջանքերը մեծացնելու ուղիները՝ առաջարկություններ տրամադրելով ագրոպարենային նորարարության տարբեր դերակատարների համար: Այս շահագրգիռ կողմերի համար իմ ատենախոսությունը բարեգործական կազմակերպություններին ներկայացնում է բաշխման, փաթեթավորման և սննդամթերքի պահպանման տեխնոլոգիաների բազմաթիվ տեխնոլոգիական նորարարությունների մանրամասն ակնարկ՝ սպառողների ընկալման վերլուծությամբ, ինչպես նաև տարբեր գործոնների (տեխնիկական, տնտեսական, բնապահպանական, կարգավորող) ակնարկ, որոնք կարող են ազդել դրանց շուկայավարման վրա: Այս տեղեկատվությունը գիտելիքների բազա է ստեղծում, որը կարող է օգնել ընկերություններում տեխնոլոգիական նորարարությունների ներդրման հայեցակարգի մշակմանը: Որոշ առաջարկություններ ուղղակիորեն ուղղված են ագրոպարենային արդյունաբերության ներկայացուցիչներին:

Հետևաբար, այս ատենախոսությունը նաև գիտական հետաքրքրություն է ներկայացնում, ինչը հնարավորություն է տալիս ստեղծել տվյալներ՝ բաշխելով միջոցները և հարմարեցնելով առաջարկները, որոնք նախատեսված են հատկապես ակադեմիական և խորհրդարանական աշխարհի բոլոր դերակատարների համար: Գիտական հանրության համար իմ ատենախոսությունը ընդգծում է հետազոտության առաջնահերթությունների մեջ սննդամթերքի թափոնները հաշվի առնելու հրատապությունը: Իմ բոլոր հետազոտությունները ցույց են տալիս շատ մեծ անջրպետ պետական մակարդակով արտահայտված քաղաքական կամքի և հետազոտական ջանքերի միջև: Սննդամթերքի թափոնների ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա նույնպես պահանջում է գիտական հանրության ավելի մեծ մոբիլիզացիա: Հետազոտության բոլոր շահագրգիռ կողմերը մտահոգված են: **Ահա թե ինչպես է ատենախոսությունները սահմանում առաջնահերթ թեմաները և առաջարկում գիտական համայնքի գործունեությունը ամրապնդելու գործողություններ, ինչպիսիք են սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարում ներգրավված ձեռնարկատերերին ավելի մեծ աջակցություն և օգնություն ցուցաբերելը:**

Սա ատենախոսության երրորդ նորամուծությունն է: Այսպես, ատենախոսության շրջանակներում մատնանշվում է, որ սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարում ձևավորվել է այսպես կոչված «կանաչ» տնտեսություն, քանի որ քաղաքացիները նախ կազմակերպվել են ասոցիատիվ ճանապարհով, ապա ներգրավվել ձեռնարկատիրական նախաձեռնություններում՝ այս արհավիրքը վերացնելու նպատակով:

Ատենախոսությունը նաև ընդգծում է, որ սննդամթերքի թափոնների դեմ

պայքարը որոշիչ գործոն է գլոբալ տաքացման դեմ պայքարում, ինչն էլ սույն ատենախոսության շրջանակներում գիտական չորրորդ նորամուծությանն է հանգեցնում: Այսպես, պետական իշխանությունների համար իմ ատենախոսությունը մատնանշում է գործողությունների մի քանի ուղիներ՝ մասնավոր և պետական հատվածների ջանքերը խթանելու և աջակցելու համար: Առաջին քայլը լրացնել է հապաղումից առաջացած այն բացը, որը նկատվել է արձանագրվել է տարբեր իրավասու մարմինների կողմից, որոնք կապի մեջ են եղել և արտահայտել են իրենց կարծիքը: Հետևաբար, օրենսդրական համատեքստի վերլուծությունը մեզ ուղղորդում է հիշել, որ «DrawDown»-ի (2020) և «Կլիմայի փոփոխության հարցով միջկառավարական խմբի» (4 ապրիլի 2022թ.) գեկույցները եզրակացրել են, որ սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարը գլոբալ տաքացման դեմ պայքարի երեք հիմնական լուծումներից մեկն է: Առաջարկվում են մի քանի գործողություններ՝ հետազոտությունները խթանելու համար, այդ թվում՝ ավելի մեծ ուշադրություն դարձնել նոր փաթեթավորման վերամշակելիության և սննդամթերքի անվտանգության թեմաներին:

Վերջապես, հինգերորդ և վերջին հիմնական նորարարությունը, որը մշակվել է այս ատենախոսության շրջանակներում, օրենսդրական հարց է, որն ունի կոնկրետ հետևանքներ ընդհանուր շահի վրա: Իրոք, առավել հեռանկարային նորարարությունների ներդրման աջակցությունը խրախուսվում է ձեռնարկություններին ներդրումային օժանդակությամբ և արտադրողներին աջակցելով իրենց նորարարական նախաձեռնություններում: Իրոք, 2016 թվականի փետրվարի 3-ին Ֆրանսիայում ընդունված սննդամթերքի թափոնների դեմ օրենքը ագրոպարենային ոլորտում մեծ օրենսդրական նորամուծություն է: Սա մեծագույն նորամուծություն է թե՛ Ֆրանսիայում, թե՛ Եվրոպայում, թե՛ միջազգային ասպարեզում: Առաջնահերթ պատճառն այն է, որ սննդամթերքի շղթան անհավասարակշիռ վիճակում է: Այսպիսով, այս շղթան միավորում է արտադրությունը, վերամշակումը, բաշխումը և սպառումը: Քանի որ մեծածախ բաշխումը գտնվում է մենաշնորհային իրավիճակում և, հետևաբար, տնտեսական ուժ ունի մանրածախ արտադրողների և սպառողների նկատմամբ, երբեք որևէ մեկի մտքով չի անցել արգելել այս հզոր լոբբիին սպառվող սննդամթերքը աղբարկղ նետել: 2016 թվականի փետրվարի 3-ի ֆրանսիական օրենքը եղավ շրջադարձային սննդամթերքի թափոնների դեմ պայքարում՝ նախադեպ ստեղծելով ոչ միայն Եվրոպական Միությունում, այլև ամբողջ աշխարհում՝ սուպերմարկետների նկատմամբ խիստ միջոցներ կիրառելով: Օրենքն արգելում է սուպերմարկետներին կեղծել չվաճառված, սպառվող սննդամթերքը, իսկ խախտումների համար սահմանվում է 10 հազար եվրո տուգանք: Այս օրենսդրական գործողությունը սուպերմարկետներից պահանջում էր էապես փոխել իրենց գործելակերպը:

Ֆրանսիան այս հարցում առաջամարտիկ դեր է ստանձնել՝ հաղթահարելով տարբեր խոչընդոտներ, ինչպիսիք են լոբբիստական ճնշումները, տարբեր պետությունների տարամետ շահերը և երբեմն կառավարությունների անտար-

բերությունը: Օրենքը խոշոր նորամուծություն է ոչ միայն թափոնների կառավարման ոլորտում, այլև որպես ներդրում Գլոբալ տաքացման դեմ պայքարում: Աղբավայրերում սննդամթերքի թափոնների քայքայման արդյունքում արտանետվում է զգալի քանակությամբ մեթան՝ հզոր ջերմոցային գազ, հետևաբար սննդամթերքի թափոնների կրճատումը համահունչ է շրջակա միջավայրի պահպանմանն ուղղված ավելի ընդգրկուն ջանքերին և կլիմայի փոփոխության մեղմացման գլոբալ օրակարգին:

Այս օրենքի հաջողությունը կարելի է վերագրել իրազեկման և լոբբիստական տարբեր արշավներին: Այն իմաստով, որ այն ընդգծեց սննդամթերքի թափոնների կրճատման երկակի օգուտները՝ սովածներին կերակրելը և շրջանաձև տնտեսության խթանումը:

Նախաձեռնողի դերը այս օրենսդրական փոփոխությունն իրականացնելու գործում ընդգծում է նրա անհատական և հավաքական շահերի պաշտպանության ուժը՝ խթանելու էական բնապահպանական և սոցիալական բարեփոխումները: Այս օրենքը խթան հանդիսացավ այլ երկրներում նմանատիպ օրենքների ընդունման համար: Այս փաստը ցույց է տալիս պատասխանատու սպառման և կայուն պրակտիկայի կարևորությունը: Այն ընդգծում է Ֆրանսիայի հանձնառությունը՝ պաշտպանելու իր սննդամթերք արտադրողներին, աջակցելու նրանց, ովքեր ավելի քիչ հաջողակ են և օրինակ ծառայելու ամբողջ աշխարհին:

Ավելին, սուպերմարկետները գիտակցել են, որ սննդամթերքի նվիրատվությունը բարձրացնում է իրենց հանրային հեղինակությունը: Այն նաև նվազեցնում է թափոնների տեղաբաշխման ծախսերը: Այս օրենքի համաշխարհային բուռն ճանաչումը ցույց է տալիս քաղաքացիական ներգրավվածության արդյունավետությունը: Ինչպես նաև վկայում է այն մասին, թե ինչ խորը ազդեցություն կարող է ունենալ նպատակային քարոզչությունը հանրային նորմերի և քաղաքականության վրա:

Համախմբելով իրավունքի, պատմության և սոցիալական գիտությունների վերաբերյալ պատկերացումները՝ հետազոտությունը նպաստում է սննդամթերքի թափոնների և անվտանգության խնդիրների միջառարկայական ըմբռնմանը: Մենք պնդում ենք, որ սննդամթերքի թափոնների վերացումը պահանջում է ամբողջական մոտեցում՝ կառուցվածքային անհավասարությունները վերացնելու, նորմատիվ բացերը լրացնելու և վարքի ձևերը փոխելու միջոցով՝ ավելի արդար և կայուն ապագա ապահովելու համար:

Որպես այս նորամուծության մաս՝ մենք, հետևաբար, մատնանշում ենք, որ սննդամթերքի թափոնների դեմ օրենքն ուղղակի ազդեցություն է ունեցել ագրոպարենային համակարգի, սովի դեմ պայքարի, գլոբալ տաքացման, այսպես կոչված «կանաչ» տնտեսության ստեղծման և ազդեցիկ, բայց անհրաժեշտ ագրոպարենային լոբբիի գործողությունները կարգավորող համարձակ օրենքների վրա:

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հեղինակի հետևյալ հրապարակումներում.

1) «The legislation aimed at Reducing Food Waste Represents a Significant Advancement in the Battle against The Legislation Global Warming», Open Access Library Journal 2024, Volume 11, e11642, ISSN Online: 2333-9721, ISSN Print : 2333-9705.

2) «The adoption of an effective European bill will be necessary to reduce food waste», International Journal of Humanities and Social Science Invention (IJHSSI), ISSN (Online): 2319 – 7722, ISSN (Print): 2319 – 7714 / Page 23, Volume 13 Issue 4 || April 2024 || PP. 23-31.

3) «The law against food waste is a major innovation in the fight against global warming», Quest Journals Journal of Research in Humanities and Social Science / Page 52, Volume 12, Issue 5 (2024) pp: 52-63, ISSN(Online) : 2321-9467.

4) «The adoption of an effective European bill will be necessary to reduce food waste», Norwegian Journal of development of the International Science, Published in Norwegian Journal of development of the International Science, 130, 2024, Page 105, Published April 12, 2024, Resource type : Journal article, ISSN 3453-9875.

5) «Why the law against food waste is a major innovation to tackle climate change», Norwegian Journal of development of the International Science, Published in Norwegian Journal of development of the International Science, 132, 2024, Page 88, Published May 13, 2024, Resource type : Journal article, ISSN 3453-9875.

6) «Food waste legislation is a significant advancement in the fight against global warming», International independent scientific journal, Published in International independent scientific journal, 63, 2024. Published July 4, 2024, Resource type : Journal article ISSN 3547-2340.

7) «Why support the French new bill against food waste?» Sciences of Europe - Praha, Czech Republic, Published No 159 (2025), Resource type : Journal article SSN 3162-2364.

8) «A new Bill against Food Waste to go further», Znanstvena misel journal, Slovenia, N° 99/2025, Resource type : Journal article ISSN 3124-1123.

9) «A New french Bill against Food Waste to be supported», published in the Norwegian Journal of development of the International Science – Norway, No 151 / 2025.

ARASH DERAMBARSH

**THE ISSUES AND LEGAL CONTROVERSIES OF FOOD WASTE FROM
ANTIQUITY TO THE PRESENT DAY**

SUMMARY

Food waste is a global problem that illustrates the failings of the agri-food system. Historically, poverty and famine have shaped societies marked by inequality and recurrent food crises, exacerbated by conflicts and natural disasters. Industrialization and mass consumption have transformed food chains, but at the cost of an imbalance: excessive production, waste and the marginalization of small-scale producers. This waste has environmental, economic, social and health repercussions. The destruction of natural resources, greenhouse gas emissions and loss of biodiversity are accompanied by economic losses estimated in the billions of euros. Socially, the paradox of abundance and poverty persists, with millions of people dependent on food aid. On the health front, food waste deprives consumers of nutritious products and encourages unbalanced diets.

The problem is compounded by malfunctions at all stages of the food chain: production, processing, distribution and consumption. Losses are particularly high in the fruit, vegetable and fresh produce sectors, where inefficient practices amplify waste. Supermarkets and households are also major contributors, throwing away foodstuffs that are often still edible. To counter these trends, innovative public policies and cultural changes are essential. Local initiatives, such as those in Courbevoie, France, demonstrate that solid partnerships between public and private players can reduce waste while promoting solidarity. Legislation, such as that in France and Italy, requires the redistribution of unsold food and encourages responsible practices.

A sustainable transition also requires a transformation in individual and collective behavior. Raising awareness of the impact of waste, better management of domestic resources and technological innovations that facilitate the redistribution of surpluses are essential. Public institutions must play a leading role by establishing ambitious legislative frameworks and supporting sustainable management projects. Solving the problem of food waste requires a combination of systemic and individual actions to build a more equitable, responsible and sustainable society, where food resources are used optimally and respectfully of the environment.

The research has made significant contributions to the existing body of

knowledge by establishing a spatiotemporal inventory of the current legal status of food waste, exploring the historical evolution of the relationship between citizens and governments regarding food waste management and hunger alleviation, and proposing concrete legal strategies for tackling food waste at various levels of the food chain. The research has both theoretical and practical importance, contributing to the understanding of food waste as a complex issue and providing recommendations that can inform policy makers, businesses, and individuals in their efforts to reduce food waste and build a more sustainable food system.

АРАШ ДЕРАМБАРШ

ПРОБЛЕМЫ И ПРАВОВЫЕ ПРОТИВОРЕЧИЯ, СВЯЗАННЫЕ С ПИЩЕВЫМИ ОТХОДАМИ, С АНТИЧНОСТИ ДО НАШИХ ДНЕЙ

РЕЗЮМЕ

Пищевые отходы — это глобальная проблема, иллюстрирующая недостатки агропродовольственной системы. Исторически нищета и голод сформировали общества, отмеченные неравенством и повторяющимися продовольственными кризисами, усугубленными конфликтами и стихийными бедствиями. Индустриализация и массовое потребление преобразили пищевые цепочки, но ценой дисбаланса: чрезмерного производства, отходов и маргинализации мелких производителей. Эти отходы имеют экологические, экономические, социальные и медицинские последствия. Уничтожение природных ресурсов, выбросы парниковых газов и утрата биоразнообразия сопровождаются экономическими потерями, оцениваемыми в миллиарды евро. В социальном плане сохраняется парадокс изобилия и нищеты, при этом миллионы людей зависят от продовольственной помощи. В сфере здравоохранения пищевые отходы лишают потребителей питательных продуктов и способствуют несбалансированному питанию.

Проблема усугубляется сбоями на всех этапах пищевой цепочки: производство, переработка, распределение и потребление. Потери особенно высоки в секторах фруктов, овощей и свежих продуктов, где неэффективные методы увеличивают отходы. Супермаркеты и домохозяйства также вносят большой вклад, выбрасывая продукты питания, которые часто все еще пригодны в пищу. Для противодействия этим тенденциям необходимы инновационная государственная политика и культурные изменения. Местные инициативы, такие как в Курбеуа, Франция, демонстрируют, что прочные партнерства между государственными и частными игроками могут сократить отходы, одновременно способствуя солидарности. Законодательство, такое как во Франции и Италии, требует перераспределения нераспроданных продуктов питания и поощряет ответственные практики.

Устойчивый переход также требует трансформации индивидуального и коллективного поведения. Повышение осведомленности о влиянии отходов, лучшее управление внутренними ресурсами и технологические инновации, которые способствуют перераспределению излишков, имеют важное значение. Государственные учреждения должны играть ведущую роль, создавая амбициозные законодательные рамки и поддерживая проекты устойчивого управления. Решение проблемы пищевых отходов требует сочетания системных

и индивидуальных действий для построения более справедливого, ответственного и устойчивого общества, в котором продовольственные ресурсы используются оптимально и с уважением к окружающей среде.

Исследование внесло значительный вклад в существующую базу знаний путем создания пространственно-временного реестра текущего правового статуса пищевых отходов, изучения исторической эволюции отношений между гражданами и правительствами в области управления пищевыми отходами и борьбы с голодом, а также предложения конкретных правовых стратегий борьбы с пищевыми отходами на различных уровнях продовольственной цепи. Исследование имеет как теоретическое, так и практическое значение, способствуя пониманию пищевых отходов как комплексной проблемы и предоставляя рекомендации, которые могут информировать политиков, бизнес и отдельных лиц в их усилиях по сокращению пищевых отходов и построению более устойчивой продовольственной системы.